

~~Handwritten mark~~

7/1

• ప్రతి హయగ్రీవాయనముః

మ క న్య

శ్రీ లక్ష్మీ వేదకాయ అంధ దాహనిక-
విరా 'మ' వ. కౌ. శిఖరిని త క. చన.
పే. ప. 11 - 60.

కవయితః

అంకా సీతారామశాస్త్రి.

సర్వస్వామ్య }
సంకలితము }

మహాల్యము;
ముచ్చావలా

15344

తొలి నుడి

పాఠక మహాశయులారా!

నా యీ గ్రంథరచనకు మూలము శ్రీమదాంధ్ర భారతము. నా మిత్రులు గొందఱు ప్రోత్సహింప నేనీ నవ్య కవి త్వమునకుఁ గడంగితిని. గ్రంథమును బూర్తికావించినదే తడవుగ నాపైఁ బ్రేమగల 1 శ్రీ వారణాసి వేంకటేశ్వర శాస్త్రి (మధురకవి) 2 వేదాంతం రామకృష్ణమాచార్యులు (సాహిత్య విద్యాప్రవీణ) గార్లు ముద్రణభారమును వహించి నిర్వహించిరి. వఱియుఁ గొందఱు సలహాలనిచ్చిరి; వారందఱకు నా మనఃపూర్వక నమోవాకములు; కాని రచనాప్రమాదములు, ముద్రణప్రమాదము లనేకమఁలుండవచ్చును. వానిని సహృదయముతోఁ దెల్పినఁ బునర్ముద్రణమునఁ దప్పక సవరించుకొనఁ గలను.

యీ కృషిపాఠకలోకమున కానందమొసఁగిననాఁడు నేను గృతజ్ఞుడఁనని మనవిఁజేసుకొనుచున్నాను.

హైస్కూలు,
నరసరావుపేట. }

ఇట్లు విధేయుఁడు.
రచయిత,

ఇతివృత్తము

పూర్వము భరతవంశ సంభవుడగు 'శర్యాతి' యను రాజొక్కడు గలడు; అతనికి నాలుగువేలమంది రాణు లుండిరి. ఎవరియందు నాతనికి సంతానము గలుగదయ్యెను; కాని యాపవతియైన నొక్క యాడుపడుచు కొంతకాలమునకుద్భవించె; ఆమె 'సుకన్య' నా సార్థక నామ్నియయ్యెను.

ఒకనా డారాజు తన భార్యలు, కొమరిత, సేనయు వెంటరా నొక భీక రా రణ్యమునకు మృగయా విహార మొనర్ప బోయెను. అది దుష్ట మృగాకు లాటవి యైనను బ్రశాంత మృగప్రచారము గలది. అట్టి శోభనందుటకావన ములోఁ దప మొనర్చు శృగు చంశాగ్రణి యగు 'చ్యవనర్షి' మహిమయై యొప్పినదనఁజెలును.

ఆవనములోని వింశతి నెల్లఁ దిలకించు చారా జానాటి సాయంకాలమున నందున్న 'పయోష్ణి' అను సరో వ రముచెంత శిబిరాలలోఁ గాలయాపన మొనర్చెను. మఱునాడుదయముననే కొంత పరివారముఁగొని మృగయావిహారము సల్పినెగెను. ఆ నాటి సాయంకాలమంతఃపుర జన మొకయెడఁ గుమరిత సఖురాండ్రతో నొక్కయెడ నాయారామ చోద్యములను గననేగిరి.

బాలికా బృందముతో జనమందాడాడ నా సుకన్య సంచరించి తుద కొక పుట్టను జూచెను. దాని రంధ్రముల బరికింప మెఱుపులాబాళికలకుఁ బొడగట్టెను. వానిని జూచి యా సుకన్య సఖురాండ్రతో మేల మాడుచు రంధ్రముల పుడకలతోనుఁ బొడిచెను. దాన నందున్న మహారి నేత్ర కాంతులు మడిసి యంధుడయ్యెను. దాని ఘటితముగ రాజు సేనాభికి మల మూత్ర ప్రతి బంధమయ్యెను.

రాజావార్త విని తత్కారణము నరయగోరి నెతఁజెందుముండ నంతః పుర జనము వలన నావృత్తాంతమును విని యావల్మీకము చెంతకరిగి గ్రొప్పించి చూడ నందు భార్గవుడగు చ్యవనర్షిని గాంచెను. రాజు పలువిధముల నా మునిని ప్రార్థించెను. మహర్షి మహారాజుతో "రాజా నీపుత్రికయగు సుకన్య కను నాకిచ్చి పరిణయమొనరించితివేని నీసేనలోని బాధ నశించు" నన దాని కొడయఁడంగీకరింపక గృహమునకుబోయి సర్వులు విన మహారి కోరికను వివరించి చెప్పెను. అందులకాకూతురు హర్షించి యంగీకరించెను.

పెండ్లిజేయ సమకట్టిన తటి వఘావరుల గూర్చి బాంధవులు బహువిధములుగఁ దలపోసిరి. కాని వివాహము నిర్విఘ్నముగ సాగెను. రాజున కొదవిన యాపద తొలిగెను.

వఘావరు లల్లారుముద్దుగా నాయరణ్యమునఁ గావురించుచుండిరి. ఇంతలోఁ జ్యోవనుడింటలేని సమయమున నిద్దఱిధులయ్యాశ్రమము జేరి యామె సాధ్వీత్వమును బరీక్షించిరి. ఎన్నివిధములుగ నా స్వర్ణైర్వద్యులు లోభపెట్టినను తన సాధ్వీత్వమును రక్షించుకొనుచు నామె సమాధానించెను. ఈసంగతి నంతయు దివ్యదృష్టితో గనియెడి చ్యవనుడాశ్రమమునకు వచ్చి యింటినిడిగెను. ఆరామామణి బరిగవడెల్లఁ బూసగుచ్చిన పగిది వినుపించెనుఁ

ఈజరిగిన వృత్తాంతమునకుఁ దానును విచారించి స్వర్ణైర్వద్య సరణి నెరిగి అదియుఁ దనమేలునకే యగుననుకొని దాని యథార్థమును గమనించి పయోషి స్నానమహిమమున నామువ్వురును దివ్యరూపముల నందిరి.

సుకన్య తన పాతివత్యకారణముగ నాశ్వినేయులనుండి పతిని వేటు పట్టుచుకొని సుఖముగ నుండెను. తత్ప్రత్యుపకారముగఁ జ్యవనర్షి నాకనైర్వద్యులకు యాగములందు సోమ భాగార్హతఁ గలుగజేయ నించెను.

3

ఒక్కనాడు శర్యాతి తనయల్లుని సురూప సంపదకు సంతసించి కూతునల్లుని గననెంచి చ్యవనాశ్రమమునకు రాగా అల్లుఁడు శర్యాతిని యాగ మొనర్చుటకుఁ బ్రోత్సహించెను.

కొలది కాలముననే శర్యాతిచే ముఖమొనరింపించుచు శక్రాదులతోఁ బాటు ఆశ్వినులకు సోమభాగమీఁబో నిండుఁడు కుపితుండై యాగ దీక్షితుఁడగు తేనిపైకి వ్యూహముధమెత్తెను.

చ్యవనుడది గాంచి క్రుద్ధుడై యింద్రుని తేటిపాట జూడ వజ్రపాణి సంస్తంభితుఁడయ్యెను. మహర్షి కోపమునకు మదుడను రాక్షసుడుదృఢించి శక్రకతువును హతహూర్ప సమకట్టెను. దానికి భీతిల్లిన యింద్రుడు చ్యవనుని శరణునుచు నాశ్వినేయుల సోమ భాగమునకు సమ్మతించెను, వెంటనే మదాసురునకుఁ బ్రత్యేకస్థలము జూపి శక్రాశ్వినమదాసురుల నంపి శర్యాతితోనిష్ఠగొప్పినుండెను. సుకన్యా చ్యవనులాదర్శప్రాయ దంపతులైచెలంగిరి.

ఆ వనిశోభ నెంచ నముదంచిత ; మవ్వనదేవతా ధృత
ప్రావరణంబా ; లే కచటి భవ్య మునీశ తపోగ్నికీలయో ;
భావనఁ జేయఁగా భయదవన్యమృగాహత జీవకోటిర
క్రావరణప్రస్థితి వితానము ; కా కది పల్లవాభమో. ౨

నిక్కముఁ జెప్ప నద్ది తరునిర్గతపల్లవపాళిగా దహో
నెక్కొని యా వసంతుఁడు వని న్వసెయించి గృహంబుఁ గట్టి నా
కొక్కడు వారలెందుఁ గలరే ! సరి యుండిన రం డికన్నటుల్
ఁజెక్కుము లెత్తెనా నెసఁగె తీవిగ నవ్వనిఁ బల్లవచ్ఛవిక. 3

ఋతువులకెల్ల నగ్రజుఁడు వృద్ధుఁడు మా కేక రాజుగావలె
నృతత మితండు బో లని నసంతునిఁ దోకొని వచ్చి శిష్టులు
ద్ధతిఁ బికళారికాదినినదాలను మంగళహారతు ల్బలే
శ్రుతిసుఖమీయఁ బాడిరనశోభిత సరదు మృగాండజధ్వనుల్. ౪

‘వనపతి’ యన్న ప్లేసఁగ వారిధికే తగునా ? మతేమి ? యె
వ్వనికిని నుండురాదె ? ధర వాఁ డొకఁడే తతసాలరాశియా ?
యని మన సీసుఁ గురిది తనయండుఁ బ్రవాళము లింద్రనీలము
ల్పొసరిచె పద్మశంఖురుచి పుష్పచయరంబుల నావనం బహో. ౫

అది యేనా వివరింప దుర్లభ మటన్ వ్యాళంబుల న్భేదముల్
గదియం ద మ్మలయింపఁ బెట్టు తలతాకఁజెనఁ బ ల్లుట్టుగా;

మది నెంచ న్బరిలేదు సింహతతి సమ్మానించు నోంబుల;
నబ్బదియేలా? పదరంగ; నచ్చటి మృగవ్యాపారమాశ్చర్యమా. ౬

అట్టి వసంతవేళ మృగయావ్యసనం బెలయింప సొంపు గ
స్పట్ట ససైన్యఁడై మనుజనాథుఁ డొకం డఁట కేగుదెంచె; బ
ల్లిట్టగ చుట్ట లాత్మజసతీతతిఁ దోడ్కొనిఁ పైశ్చర్యపాద సం
ఘట్టన మద్భుతంబుగ నెకాయెకి దై ర్యపరీతచేతుఁడై . ౭

రథనేమి ధంధను లధికంబుగా వన

సత్త్వసంతతి యట్ట సరణి నాగె

మనుజుల యలికిడి విని యల్పమృగములు

కలగుండువడి యెడఁ గాతరించె

మహిళావితతి ఘనమంజీరనీసదాల

కిచ్చటి మునిచయ మ్మడలుకొనియె

భృత్యాభిహూకృతు లత్యంత మెగయంగ

శుకపికాలాప మాసొబగు నీగె

సరస మేర్పడ నాల్గువే ల్గుతులతోడ
నంగజాత నిజాంకము నందు నునిచి
ముద్దు లొలికింపఁ బల్కు లమ్ముద్దుబిడ్డ
నృపుఁడు తిలకించె నవ్వన మ్మెల్లకడల.

౮

కాంతారంపుఁ బ్రశాంత భావగతి నేకాయత్త చిత్తంబునకొ
సంతోషస్థితి చేకురం దిరుగుచుత్సాహధ్యుడై తేఁడు సు
స్వాంతుండై కని యెల్లవారికనె ని జ్ఞారా!వనంబంద మం
దెంతోనందన సుందరస్ఫురణగావించెకొ స్ఫుర-వోచ్ఛభలకొ.

౯

ఘననిష్ఠా పరమాత్మబోధ ముని సంఘావాస సంయుక్తిఁ బా
వనమయ్యె, స్మృగవృక్షపక్షికుల దీవ్యజీవనంబయ్యె; నా
దన మయ్యెకొ; వనదేవతాతతి సముద్యద్యోవ్వనక్రీడకుం;
ఘనమయ్యె న్వనచుయ్యెకన్నిగులవిఖ్యాతంబునయ్యెన్సుమీ.

ఆయావంతల నుగ్గడించుచు నృపుండాహ్లాద మింపొంద లేఁ
బ్రాయంబోరిదినీ పుత్తిఁ గాంతల చమూవ్రాతంబు దన్మాడ నా
ప్రాయంబందుచుఁ బ్రొద్దుగ్రుంకువట కాయావోటులీక్షింప నా
సాయంకాలమే రా నటంగలుగు కాసారంబు కేగెన్వడికొ.

౧౦

మానసమెంత దీక్షన మౌనసమెంతయు దీటుగొల్పు న
 మ్మానననాధుడై కొలని మాటుననే శిబిరాలలోన మం
 దానిల సౌరభంబుల కెదంగరమూని సుఖంబుఁజెంది సం
 ధానిత నిద్రఁడయ్యె నిజదారసుతాప్తుల నన్నిశ న్వనిన్. ౧౨

ఇప్పగిది నృపుడు బహుసుఖ

ముప్పతిలం రేయి గడుపుచుండగ దిశలం

గప్పటి వేకువపొలకువ

చొప్పడై వనసీమ ప్రకృతిశోభఁ జెలంగెన్. ౧౩

జలరుహమిత్రుఁడుం గనక సంపదమై నుదయింప నింపు ను

చ్చలితమనంబున న్నృకృతి సంభ్రమతన్దర తాళనాదముల్

సలుపుచునున్నటుల్లిపుటి సంగతిగాఁ గృకవాకముల్బువిన్

గలవరపో ధ్వనిన్సలిపె కాకములాకసమందువేకువన్. ౧౪

అంతనిశాంతకార్యమొడ యండొనరించి పరాక్రమక్రమా

క్రాంత మనస్కుడై యనుచరాళినిఁ దోడ్కొని వేటకై వనం

బంతటఁ ద్రిమ్మరించి మృగయాకరణాత్త శరీరతాప వి

శాంతికిఁ జెంతనున్న సరసాంచితమైన 'పయోషికిం, జనెన్. ౧౫

చనిదేవేరులు నాల్గువేపురుచితాచారంబులన్తోల్చి రా
మనుజాధీశుఁడు చారుపద్మపిలసన్మందానిలగ్రూత సం
జనితా నంద సరోవగాహుఁడగు చచ్చాంభక్రీడలేపారగాఁ
దనిసెన్; గామాకులెన్న నూతనపదార్థాకాంక్షితస్వాతులొండ

రాకమారియుఁ దన పఖురాండ్రఁగూడి

మేలమాడుచు వనమెల్ల నోలిదిరిగి

బహు ల సత్పుష్పనికరమ్మఁ బదిలపఱచి

మధుర ఫలములఁగొన్ని సమ్మతిగ గొనియె.

౧౭

ఆఁ డాడందెరుగూడి, ఘానముల నైణాహారముల్లూర్చి, పూః
బోఁడుల్యేకొని వెంటనంటి తిరుగఁ బ్రోయాలె డన్దాంక్ష ముం
దాఁడంబోవుచు వింతలన్నిగుల నోయ్యారంబుమైసత్తఁగాఁ
జూడంబోవనిఁగాంచె నొక్కయెడ నక్షుద్రోరువల్మీకమున్. ౧౮

ఆసమయమ్మున న్నరగ నాకసమంతట మేఘ పంక్తు లు
ల్లాస మెలర్పఁ గ్రమ్మె; సువిలాస రుచిప్రభ విమన్యదతురా
భాసముదోచె నవ్వీసినవాటిక నెల్లడఁ గన్యకాజన;

త్రాసమొసర్చె; పీచె మరుదయరముల్ ఘనసోభార్ద్రముల్. ౧౯

బాలికలెల్ల తొక్క పరిపాటిగఁ బుట్ట సమీపభూమిఁ దా
మోలలిఁ జేరి 'మోఘము లమోఘముగా వరిపించునేమొ? యీ
వేళ' నటంచుఁ దారు గురువెందనికుంజములఁడ నుండి వా
తూల దుమారముల్ తొలఁగి పోనటకేగి రొకళ్లొకళ్లుగాఁ ౨౧

కొలది కాలములోననే గురుతరాబ్ద
పంక్తులన్నియు వాతూల పటిమకపుడె
విచ్చిపోయెను బాలికలెచ్చమెచ్చు;
భానుకీరణాల కిలలో హిమానివోలె. ౨౨

అంతనాబ్దిక లంద తొక్కమొగిఁ గ్రీడాసక్తిలోఁ గల్గి తత్
ప్రాంతస్థోత్కట వామలూరువడి హోరాహోరిగాఁద్రొక్కచున్
సంతోషంబున దాని రంధ్రముల నుత్సాహఁబుతోఁగ్రుచ్చుచు
న్నంతనానగ వచ్చె నాకు వివరాలం దోలి విద్యుత్ప్రభల్ . ౨౩

వల్మీకాగ్రమునుండి విద్యుదుదయంబానంచు శాస్త్రమ్మునున్
బల్లారధ్యయనమ్మునర్చితమి తద్భావంబు నే డిందు నీ
వల్మీకమ్మున గాననయ్యెనను చాబాల ల్మహావంత లోఁ
దాల్మిన్వీడుచు సామిధేనులసముద్ధాంతంబులోఁగ్రుచ్చుచున్ . ౨౪

మిడుగురులను కొని యెకచక

ముడుగక భావ్యర్థ నాశముంగన కటకలే

పొడిచిరి క్రంతల బాలిక;

లడగెన్ రుచులాత్మదోషమను భావ్యమునాన్. ౨౪

జికనికొకండు నింపొసగు నొయ్యన నయ్యడెలాతివారి కిం

చుక శ్రమయశా ధరిత్రి విధిసూత్ర విచిత్రము గొప్పవారలే

సుకపడనెంతు రన్యలెటు స్రుక్కినఁ జూడరు; లోకమందుఁ బి

ల్లికి చరలాటమైన పనులే యగు సంకట మెల్కపిల్లకున్. ౨౫

సర్వులవస్థలొందఁ దమ సౌఖ్యమువీడరు జూడరన్యలం

బర్వులు వెట్టుచుందు రనవద్యమవద్యము నాక బుద్ధిలో

గర్వమునంజెలంగుదురు కారుణికత్వమునెన్ని సున్న యీ

యర్వి ధనాధ్యులారయ నిజోదర పూరణ మాత్రకృత్యులే. ౨౬

తమస్సౌఖ్యబెడబాయ రా దొరులు బాధావిద్దులైన న్సరే;

కమనీయస్థితి మారరా చితరలోకం బే వెతల్ జెందినన్

సుమహాత్వంబుఁ దొలంగరాదు పరు లోజ్జోహీనులై మ్రగ్గ నీ

య మిహోన్మత్త త వీడరేమిటి కొలర్థాధ్యుల్ మహావ్యర్థులై. ౨౭

ఆ విధి బాలికల్ పరమహర్షమునెక్కొని మించులంచుఁ దా
మా వివరంబులం బొడుచు చాటలఁ బాటలతోడ నెంతయో
• కావరమెక్కి త్రొక్కుచు సుఖంబుగఁ గొంతకునిల్లునేరి రా
సేచులు స్నపుఁడపుడెచేరిరి యింటికి నాటికాదటన్. ౨౮

జేరాలస్తనముల్బయింపఁ గలిగెన్ డెందంబులో దుఃఖమా
ప్రారబ్ధంబదియేమొ? కాని విభుడౌరా కన్నఁగూర్కింపడౌఁ
బోరా సాధులకెట్లుగల్గ దరియుంబో దుఃఖ మేనాఁకిం
గోరంబోయెడి దాని గొడ్డలికిఁ జేకూర్చున్లదా? కర్మముల్. ౨౯

పోయెంబో నిశి తెల్లవారువఱకాభూమింశు సేనాల్మిలో
మాయా : స్ఫురణంబెలర్ప మది నున్మాదంబు సూపట్టగా
నాయాసంబలయింపఁగుంది మలమూత్రాపేతకషపసితిన్
గాయంబందెడఁబాసి ప్రేమశరణాకాక్షించి రొక్కుమ్మడిన్. ౩౦

ఆకతలన్వినంబడె మహావ్యధ; తేనికి గుండెలోపలం
దాకె నవెన్నియోగిరులు; తాకొనె దృష్టి నిశాసహస్ర; మ
తాకలమ్రొందిడెందము మహాబ్ధిఁ దరింపగదోచె; నింగి సా
భాకృతులయ్యె భావము;లుదాత్తతమాసె నెలుంగులోపలన్.

ఆతతదుఃఖభావమున నావిభుఁడాత్మగలంగి “మున్న మా
తాత యొనర్చినట్టి దురితంబిపుడిట్టల వెంటఁగట్టి యు
టూతగ దోసమైపఱగెనో” యనుచున్న హఠముదలంచె; సం
ప్రీతి సుఖంబుఁగోరి యొనరించిన పాపమొనర్చుతాపమున్. 32

పూరుని గౌరవంబెటులఁబోయెనో పో భరతేశుపుణ్య మే
దారి నరింగెనోకద! ప్రతాపగుణాధ్యుడు నన్నయైన మా
వీరయయాతి చూపిన పవిత్ర చరిత్రమడెట్టులేగెనో
చేరుఫలంబఘమ్మన కిసీ దరిఁజేరదు పున్నె మెన్నగన్. 33

అంచితభోగభాగ్యములహర్నిశలందమొనర్ప సుర్విఁ బా
లించెడువాఁడె రాజు; కదలించినమాత్రనె సంగరాని కుం
కించెడిదే సువాజియగొకించుకయైనఁ ప్రజోపభోగ మా
లించనినాఁడు నాజివి చల్లిపని దద్ది తరాజు బూజుగన్. 34

జగతిన్ బెద్దగ వోలెనుండి పదవీసక్తిన్ని జాదృష్టమై
తగఁ బేరెన్నిక కెక్కినంబిదప నిర్దాక్షిణ్యభావంబు లోఁ
దగులంజూడరు పాపమజ్జ జనతార్థవ్రాణమానార్థలై
మొగమోటమ్ముద్యజిత్రనామకు లదేమో కాని లజ్జంపరే. 35

జనులెల్ల శ్రమ మందుచుండగ మహాసాధంబుల నోభగ సం
జనితానందముతోఁ బ్రజల్మొలుయిడన్ సౌహార్ద భావంబున
న్వినబో; డంధశవంబురీతిఁ గన దుర్వీనాధుఁడా? యాతడీ
మనుజాళిం బలియిచ్చు ఘాతుకుడనం బాపమ్ములేదెందులన్.

ఆ శర్యాతి మనంబులో నమితబాధాక్రాంతుఁడై వాహినీ
రాశి నక్షత్రసేయతేకనియె; వారాశిందరింపంగ నే.

డాశంజెందిన యట్టులయ్యెగద! లేదా, ధర్మమీమాంస; మీ
దేశక్షోభ మహాబ్ధి నీదుటకు లేదే మూర్ఖ మీ,పట్టనన్. 32

తనసేనా నివహంబుతో నచటి బాధాకారణాన్వేషియై
యిరుండెల్లం బరికించి కారణములేమీ గాంచగా లేక యం
తనునానాటికేవేసరించి యరిగెం దా నాత్మసైన్యంబుతోఁ
గనరానట్టిడు కారణంబులరయం గష్టంబుగా కేమగున్. 33

బాలికలిలు సేరగ విభు

నాలడిగెన్ సుత నవ్వనంబునం గల శోభల్

బాల వచించెడు పల్కుల

మూలంబున ముఖ్యవిషయము న్విన్నె నోలిన్. 34

తల్లీ! ఏను సఖిసమేతనగు చందంబొప్ప నా కాశనం
బెల్లం జూచితి నొక్క-వో విపుల వల్మీకాగ్రీశాగంబుపై
కెల్లం జేడెలతోడజేరి వివరాల్లెల్లం బరీక్షించు చు
దల్మీల గనియుంటి మొక్కెడ సముద్య-చ్ఛోభ విద్వత్త తిన్. ౪౦

దానిసొబంగు జెప్పుట కుదాహరణ మ్మితరమ్ములేదు మా
తా! నికరమ్ము సు; మ్మహిమధాములు వేవురునొక్కపైన న
ద్దానికి దీటుగారనగ తథ్య; మసత్యముగాదు ;మేము మో
దాన బిలంబు లుద్దవిడి తద్దయు గొచ్చితి మింధనంబులన్. ౪౧

పుడకలపోటున శంతట

మిడుగురు లవియన్ని మఱల మిఁకునకుండన్

వడిఁ బోయెఁ గానఁబడ కిఁక

నుడుగుచు మే మేగుదెంచి యుంటిమి జననీ!

౪౨

అనఁగ సుకన్యకాంబిక నిజాత్మజచే వినినంత లెంతయుం

దనపతి కేర్పడంబలీకె; దాన బిరాన 'నిదాఘదాహ సం

జనిత విశాలతృష్ణునకు సారతరాంచిత తోయమట్టు'ల

జనపతి మోదమింపెనగ సైన్యముతో మునిసీమ కేగె దాన్. ౪౩

ముమ్మారా వల్మీకము

నమ్మనుజేసుండు మిగుల నభివందనముల్

నెమ్మది భక్తి నొనర్చి య

హమ్మతి విడి దాని వారి నార్ద్ర మొనర్చెన్. ౪౪

ఈగీతిక జలసేచనమ్మినుడు నెంతే, జేయు చత్యాదరం

బాగన్ స్తోత్రముల న్నుతించు చమలస్వాంతంబుతోఁ బుట్టనే

దారిం జెక్కుఁజెదర్చుకే నతి భయోత్పాతంబునం దిన్నగా

ధీరత్వంబున గ్రొచ్చి కాంచెను సమాధిస్థుఁ దపోనిష్ఠునిక. ౪౫

ఆ మునితేజ, మా తపసియందము, నా ఋషి శాంతభావ, మా

భూమిసురాత్మదీక్షయు విభుం డెదురంగనె; భీతి విస్మయో

ద్దామ దయాస్వభావము లెదం బరితాపమెలర్చుచుండ నా

సీమము విస్తుబో నవసిసీ ! యని తాపసి సన్నుతించుచున్. ౪౬

మునినాథా ! కృపతోఁ గృతాగసములం బోకార్చు మే దీనుడ

న్ననుగావన్ సదయాకటాక్ష మొకకొంతైనం బ్రసాదింపు, మ

త్రనుజాజ్ఞాన విచ్ఛేష్టితాఘ మిసుమంతై ముందు జన్మించి యా

వెనుకన్మత్తక మగ్నమయ్యె తుదకు ద్వేషశ్రముద్రంబుగాన్. ౪౭

బాలిక, ముద్దరాలు, పసిపాప సుకన్యక నాదో పుత్తి ధీ
చా లమి తానకీన సువిశాల సిరీక్షణ కాంతులెల్ల శం
పాలతలంచునెంచు చతి పాపమొనర్చె; మహాంధుఁ జేసెఁగా
కాలగుణంబునం గలుగుగా ధర నేరికినై నఁ దప్పలున్. ౪౮

అమితక్రోధ మెలర్చి మున్మునులు శాపాస్త్రంబులన్ రాజులన్
దమరెంతో జళిపింపరా ? కృపఁ బునర్దాక్షిణ్య ముంజూపరా ?
క్షమలేదా ? యికనాపయిం దగులవా కారుణ్య భావంబులో;
దమితాంతఃపరిపంధి! మానికులనాధా ! దీచుచున్నోవవా ? ౪౯

నేరక తప్పుఁ జేసిన మునీశ్వరు లిట్టులఁ దప్పుఁ బట్టరె
వ్వా; రదె పో క్షమింపు మను వారి నిటుల్నిరసింపఁ బోడియే?
భూరి గుణాకరా ! పరమ పుణ్యచరిత్ర ! దయామయార్ధిమం
దార ! యుదారభావ ! భవతాపహరా ! శరణార్ధిఁగావవా. ౫౦

ప్రాయశ్చిత్తమెలేదె ? దీని కిఁకనాప్రారబ్ధ మున్వీడఁబో
దా యేమీ? తెగ దంతుపొంతు కరుణోదారు ల్మునుల్లారొక్కో
యామూసంబిటులేటికో 'మునివతంసా! నా ధనప్రాణమే
నీ యర్పించెద నీకు; బ్రోవు' మనిభూమిశుండుబ్రార్ధించినన్. ౫౧

ఆతటి యోగమున విడి యామునిఁ బల్కె నిలాతలేశ ! శ
ర్యాతి! వనంబులో నిరపరాధుల మమ్మెకసక్కెమాడె నీ
సూతి, వయో వికారగతిఁ జూడ్కులఁ బోకడవెట్టె; గాన నా
నాతి నొసంగు పత్నియగు నా నినుడిట్లనె నఁజలించుచున్ ౫౨.

మునివర ! నూత్నయశాననపుఁ బోడిమి; దానికితోడు ముగ్ధ సం
జనిత విలాస సంచయ విశాల మనస్కున్నునె న బాల న
ప్పన మొసరించు కంఠఁ బ్రియభావమెల్లర్పఁగఁ దాన్వయంవరం
బున వరుసమ్మతింప నది పోతగు పూరుషులై న వారికిన్. ౫౩

స్వార్థముతోనమై పరులవంచనఁ గుత్తుకలు త్తరించి నా
నార్థము లొదఱుచుట లనర్థమునా వచియింపనేల నా
ప్రార్థన మియ్యకొంటి వకృతార్థుని జేయుము; తావకీన మ
భ్యర్థన మున్వచించెద; శెబాసనెనా? యుభయార్థ సిద్ధియా. ౫౪

ఇంతకుమించి విజ్ఞుల కిఁకేమి వచింపఁ గలాడ ' నోమునీ !
స్వాంతముతోనఁ గిన్కనిసుమంతయుఁ బూనకు; వీతరాగియా
దాంతున కీయఁజాలను స్వతంత్ర వయోధిక బాలికామణిన్;
గాంతకు నెవ్వడిప్పితుఁడో? కంతుఁడెవా డగుభూతలంబునన్.

అనుచు శర్యాతి మునివరు నాదరంపుఁ
బల్కులెదనెంచి సంతసపడుచు దుఃఖ
మద్భుతంబులు ముప్పిరి యగుచునుండ
మఱియు నిట్లనె తేని కమ్మానివరుఁడు

౫౩

తప్పదు నాదువాక్కు భవదాత్మజ నిచ్చితివేని భక్తితోఁ,
దప్పును ముప్పు; పొమ్ము; వసుధాధిప , యాద్యులకెగుచేత లి
ట్లొప్పునె? నీమ పుత్రిక నొసంగుటయొప్పుదె? రాష్ట్రసౌఖ్యమే
తప్పకఁ గోరితేని యిదతప్పదు ! తప్పనె మానివాక్కులే. ౫౪

ఆమాటలాల్పకించిన

భూమిశుఁడు రాష్ట్రభంగముం బొందినచో
నామనుఁగడేటికని వగ

నామునివరు పదలి చనియె నాత్మవసతికి.

౫౫

వచ్చెడువాని నాత్మసుత, భార్యలు నాపురి నెల్లవారలొ
క్కచ్చిగఁ దా మెదుర్కొనుచు కార్యఫలంబొగి నాలకించి ని
క్కచ్చిగ నచ్చబొమ్మలటుగాగ నృశాత్మజ తండ్రీట్లనెన్ ;
గ్రచ్చటి బ్రహ్మసూత్రమెటుగల్గునొ సంశయమేల నో! పితా! ౫౬

ఆమాటల్విన నెల్లీవారి మనసుల్ హర్ష్యంబులందందమై
 వేమారుల్ దిరుగాడి నట్టులగుచున్ విశ్వంబు నానంద మం
 దే మగ్నంబయి పోయెనట్లు; భువిఁగాదే కాంక్ష లీడేరఁగా
 సామంబెన్నగ సర్వసాధనము నా శాస్త్రంబులు న్వర్థమే. ౬౦

ద్వితీయపథకము

దాంతుడౌవాని కుద్వాహ మేరీతిగా
జరుగనున్నదౌ దాని సరణి యేమొ;
అపరరుద్రుడు నాగ తప మాచరించెడి
వాని కుపయమ మేపాటి దొక్కొ;

పుట్టలోపల మానముద్రనుగడినవాని
వైవాహికంబ దేపగిది యగునొ;
వీతతాగికిఁ బెండ్లి విధమేమి యిది యెట్లు
గానున్నదో దీనిఁ గాంచవలదె;

యన్మచు పాతాంబు పర్ణాశులైన మునులు
నమర నైజేయ దర్భాస నారణులను
బూని పెండిలిఁ గాన నక్కాననమునఁ
జేరి రొగిఁ బెండ్లిపెద్ద లచింత్యముగను.

దుర్జయుడైన భార్గవుడు దోఃపరిపాటి నెలర్చి కార్తవీ
ర్యుని వానివంశధపు రాజకులం బలయించి కీర్తి దా
నాగన జేసి మున్నుపకులాంతకుడన్న బ్రతిష్ఠగాంచె నా
దుర్జన వంశజుం డిపుడు దోర్భవజాతి కింకల్లుడెట్లగున్. ౨

ఆజన్మాంతము బ్రహ్మచర్య నియమాయాసంబు బోకార్చుచు
ద్వేషద్బాహు పరాక్రమార్జిత యశస్సీతుండుగా నొప్పె వి
భాజ ద్భార్గవరాము డొక్కపుడు నా వంశోద్భవుండితఁడీ
యోజ న్నెడు పరాజితుండగుట కయ్యో! యెట్టి వ్రాతబ్ధమో. ౩

కాలం బెల్లపు డొక్కరీతి జరుగంగాఁబోదు జీనాళి కే
లీలన్మాంకరి యెప్పు డెట్లులుగఁ బాలింపంగ నుంకించునో
యాలీలన్ జరుగింతయేమిటికి దై వాయత్త మీలోకమం
దోలిన్బండ్లగునోడ, లోడలగు బండ్లున్వి న్బరాకర్మలన్. ౪

తలకొక మతముగవీ విధి
బలురకముల బలుకు చెల్లవారలు వేడ్కల్
దొలుకాడ నుండ నగతేట
దులకించెను బెండ్లివారి తూర్వస్వనముల్. ౫

‘ నృపతికులంబుకుం దగ దిదెంచగఁ దొల్లిటఁ బెండ్లికూతురే
తపమొసరించెనోగద ? విధాత లిఖించిన దానికన్యధా
విపథముఁ జేయ శక్యమె యవేద్యముగాదట ధాతవ్రాత’ యం
చపరిమితాద్భుతం బొలయనాడుచు వచ్చిరిపెండ్లికెల్లరున్ . ౬

ప్రజకై ప్రాణములై న వీడుటు చితంబానంచు శర్యాతియు
న్నిజసేనా పరిష క్తదోష విఘటాన్నేత్ర స్థితిన్బొల్పుచున్
స్వజనంబందఱఁ గూడి తాపసజనా వాసంబు కేతెంచెఁ దా
గజబృందంబులు తేరులశ్వము లసంఖ్యానీక సంయుక్తుడై . ౭

శుభలగ్నంబునఁ బెండ్లిపెద్ద లెలమిస్సోభావహంబానటుల్
విభుఘ్నత్రిక్ జ్యవను న్వధూవరులుగాఁ బ్రీతిన్మహాశీస్సుల
న్యుభముఁజేయ నరుంధతీ వరవశిష్ఠుల్ గాగ నొప్పారి ర
య్యుభయుల్ ‘నాతిచరామి’ యన్బ్రతినచే నొప్పారిఠవ్వేదికన్.

మంగళసూత్ర మావిభు కుమారి గళంబలరింప మాని; సే
నారంగములోని తాపమిసుమంతయుఁ బేక తొలగెనంత; నె
న్నంగ మహాత్ములై న కరుణించితు లెందు సమర్థులౌదు రా
సంగన చేతగాని దిల యం దొక కర్జముగల్గి యున్నదే. ౮

అంధుడు; నందు తాపసియు; నాత్మకుభర్త, నివాస మెన్నఁగా
బంధురకాననంబు సహవాసములా మృగసంచయంబులొ;
బాంధవులెన్న పాంధులిక భామినికయ్యెను మెట్టినింట; దు
ర్గంధ శిలాతతుల్ దలపఁగాంతకు నయ్యెడ నయ్యె శయ్యలై.

పతి యారీతిగ నుండినన్ జనన ముద్వంశంబులొ జెందినన్
సతికెన్న న్నతి భర్తయే! యతడెగా సర్వంబు దై వంబు నం
చతిమోదంబునఁ గాలయాపనము సేయజాలె నాకాంత; సరి
తతమున్ లోకము మెచ్చుకొల్వడసె నా తస్వీశిరోరత్నమున్.

నందియమేల! నీజగతి సాధ్య యదొక్కతె రక్షసేయు; నీ
చందురుడొక్కఁ డర్థములు సాగరముల్ మఱి పంచభూత, దై
నందినకృత్యముల్ జరుగనొనె సతీమణి యల్కఁ బూననీ
హేందవజాతీయు న్మతము నంతయు నుండు సతీవశంబునన్.

సుమతిచరిత్రమెంచ, ననసూయకతల్ దులకించి కూడగా,
నమర నరుంధతీ వరమహత్త్వ మె దందలపోయ నేటి దా
కమిత విచిత్రములిగలుగనొనె; ధరాస్థలి నెన్నగా సతీ
సుమహితమా చరిత్రమె సుశోభిత మన్నిటికన్న విన్నయె. ౧౩.

గృహకార్యంబులయందుదాసియగుచుంగృత్యంబులంజేయుదా
బహుళాలోచనలనైలంగు మిగులనాప్రిశస్యకార్యంబులన్
విహారింపం బతిఁ జేరెనే నతివ భావింపంగ రంభాభ యా
సహనంబందునఁ బృథ్వీకీడగు సుమీ సాధ్వీమణి ట్కోణిలోన్.

అరయ సతివ్రతాత్వమున కాదట సాటి వ్రతంబులే దహా!
వరగరుడోగగ ప్రముఖ వంద్యసురాసురకోటి యెల్ల సు
స్థితర భక్తి మైమెలఁగి సేవయొనర్చి తనర్చురే! పురా
హరుడనసూయచే శిశుతనందడె; సాధ్వీకి సాటిలేదిలన్. ౧౫

ఆగతి నాసుకన్యఁ జ్యవన్మర్షి కొసంగి నృపుండు వాహినిం
బ్రాగను భూతతాపమెడఁబాపి సమస్త ప్రజాదృతిన్ ధరా
భాగమునేలుచుండె, బహు భాగ్యములం దనివొందుచుండె, నే
భాగమున దు ధర్మముగు పద్ధతివీడదు, లే దధర్మమున్. ౧౬

బంగారమ్మునకుం బరీమళము లభ్యంబై న చందంబుగా
శృంగారంబున కాసుకన్య తగు పాసింగూర్చె సాధ్వీత్వపుం
సంగత్యమ్మున; నాపడంతికిలలో సామ్యమ్మెలేదంచు మ్రో
గెంగా? నాకముదాక దివ్యవనితా కీర్తిప్రహాసంబుగాన్. ౧౭

కొద్దిగ నున్నదానిఁ గడుగొప్పగనాడెడి యీప్రపంచ మ
 మృద్దియ భూరిగాభలతి పూతముగా వివరించుకొంటలో
 హద్దిఃకయేమి యుండు; మఱి యంతలు నింతలుగా జెలంగు మే
 లబ్బిద్దిగనున్నఁ జెప్పుకొను; లోకము మూయనఁమూకుడున్నదే.

జనపతికులములో జననమొందిన లేమ

నీయమషద్ధతి నెట్లునేర్చెనొక్కొ

రమ్యహర్మ్యంబుల రాణించునాభామ

తాపసాశ్రమమెట్లు దలచెనొక్కొ;

పరిచారికాతతి పరిసేవితాంగన

ప్రియమానినెట్లు నేవించెనొక్కొ;

శుకశారికలఁ బెంప శోషిల్లునాతన్వి

వడిలేళ్ల పెం పెట్టు వడసెనొక్కొ;

మంగళధ్వనికులికెడి మానితాంగి

ఘోర మృగఘోషములకెట్లు గుబులు కొనదొ

జౌర; సాధ్వీమతల్లికి నలపిగాని

దుండునే? ధరలోపలందొకటి యైన.

జపమును జేయువేళకు వెసం దగఁ గూర్చుఁగుశాసనాదు ల
త పసికి వీతిహోత్రసమిధాదులఁ జేర్చు సకాల పద్ధతిం
గృహగని యెప్పుడాజ్ఞఁ దనకిచ్చునో నాధుడదటైచేయుఁ దా
నపరిమితప్రియంబున సమాదృతిగాఁ దలలోనినాల్కయై. ౨౦

ఈవిధి వృద్ధుఁడౌ పతికి నింపుదలిర్పగ నేవజేయు చా
భూవిభు పుత్రినేరము లె పుండొనరిపక శాంతమూర్తి నా
కై వడి వర్ధితెక; బతిసుఖంబుల శుద్ధమనస్కయయ్యె; నా
భావమెదందలఁపనను భావ్యమెగాని వచింపలేమిచక. ౨౧

‘ఎప్పుడొక భంగిఁగాదిల నెంతవారి’

కన్నవిధనూగ నా జలజాక్షికడకుఁ

జ్యోవనుఁడశ్రమమందు లేనట్టి తఱిని

వచ్చిరిద్దఱుబహూరూపవంతులటను. ౨౨

వచ్చినవారికిం బ్రియము వర్ధిల నింతియు నర్హపాద్యముల్

మొచ్చుగనిచ్చినం గొనుచు మేకొని తాఁటిటలాడి రవ్వ! నీ

విచ్చటనుండనేల? మఱి యెవ్వరవీవు; ప్రియుండెవం;డహో!

లచ్చివో? యప్పురోంగననో? లాతుల కేగతి యిట్టిరూపముల్.

అని వారాడిన మాటకుఁ

దనలోఁబొరపొచ్చె మితఁదనరక మివులన్.

నిని తా నుకన్యయగుటయుఁ

దనపతి చ్యవనుండునాగ తన్ని వచించెన్.

౨౪

వినియు నామెమాట విపరీతచిత్తులె

మఱల ఒల్కిరిల్లు తరుణి తోడ

“కాంత! నీకు దగదు కాంతారవాసంబు

దివ్య సాధవీధిఁదిరుగు సతికి.

౨౫

కన్నియ! నిన్ను మే మెకచకిరింబుల నాడగరామెఱుంగు, మీ
వెన్నగ రాజభోగముల నెంతగనో తులఁదూగఁజాల, దీ
యన్నఁదలంపఁ దాపసీయు, నందు నివాసమరణ్యాభూమి, నిం
దున్నవె కాయగడ్డ లస లున్నదియే తినఁదిండికేనియున్. ౨౬

సురుచిరగాత్రీ! మేమనెడి సూక్తులనన్ని గ్రహించుకొమ్ము; నీ
వరయఁగ భూషణావళు లపారముగా గళసీమఁదాల్చి మే
ల్బరగుచు తీవినొప్పు; డిటువంటి మృగావళి నిట్టి మానితో
మురిపెములేక పండురుగ బోలునె? తామరసాక్షి! నీకికన్.

కూటికిఁబాసి, కట్టుకొను గుడ్డకురోసి, సుఖానుభూతి కే
పాటిగనాసఁ జేసి వనవాటికఁ దాపసివాసిఁ జూసి, తో!
పాటలగంధి! నీ కొదవుపాటైతిగిందిన నీవెఱుంగం వీ
లాటి పొలంతుకల్ భువిఁ దలంపగ నుందురె? ఉండబోదురే.

నుడితీ! సూటిగలట్టిమాట యొకటే సూచింతు; మాలిను మీ
వది; లేఁ బ్రాయమునీది. యాతడననో వృద్ధత్వముంజెందె, యె
ట్టిది పోలంజనుఁ బోలినందగదు; నీ కిందీవరాక్షీ! యతం
డిదియుంగాక మహాంధుఁడతనికి నీకేలాగగున్ పొందికల్.

అమలినగాత్రి! మా దొకరహస్యము విన్నిక, తావకీన రూ
పమునకు సూటియకా వరుఁడెవండయినన్నటి దేవలోక మం
దమిత సురూపవంతులగు నాశ్వినులై నఁ దలంపరారటే;
కమలదళాక్షీ! తెత్తుమెది కాంక్షయొనర్తువదొక్కమాత్రలోక.

అని వారలిద్దటిగతి
వినిపింప సుకన్య యప్రదు విసునక నిజమా!

తన భావవెల్లవేర్పడ

నని యె న్నహుధూర్తులై న యతిధుల కీటులన్. 30

అక్కట హైందవాన్వయః నందోగి జన్మము నెత్తినట్టి నా
 గొక్కకులాంగనన్ జెలుపరోయక యిట్టత్రపాకరమ్మలా
 వాక్కులు వలక నోరెటులవచ్చెనొ భారతజాతికిన్మత
 మ్మొక్కటి లేదె? సర్వమును నొప్పరికింపగ దైవముండదే. 32

డగ్గరి కాంతలన్వడి యెడందలవంచనజేసి సుంత సి
 గ్గులు లేక నోటికెది యెట్లుల ఎచ్చునొ యట్లు బల్కు చున్
 గగ్గటి లేతలేత సారకాయలగోసెడి దుష్టమానవుల్
 మ్రగ్గరె; సాధ్వినాగ సభిమానయుతాగ్నియె భారతావనిన్. 33

తమిలోకంబునఁ బెండ్లివేళ వరుడున్ధర్మప్రజాసంపద
 ర్థము గాంతెన్వరియింపఁగావలె? ననెన్ రమ్యార్థశాస్త్రంబులే
 సుమహార్థంబుఁ దలంచెనో యది యసుక్లీకంబు లే కున్న లో
 కమునన్ మానవజాతి నీచమ్మగ సంఘాభేదమై పోవదే. 34

పోసగం బూరుషుఁడైయున్న; నది తప్పుబట్టదీలోక మే
 సియోగాని శ్రుతిస్మృతుల్ మిగుల నుద్ఘాటించి ధర్మంబుల
 కసిధారావ్రత మీ సతీత్వమనె దానన్నించె హిందూమతం
 సలేదీ శివతామతమ్మొక్కటి వహ్వ హైందవమ్మున్విన్నా! 35

పరిమంబై న రహస్యమొక్కటి యెదం భావంపు దీపాభ్య కే
తరియందై నను భర్తృనాజ్ నడుగేదాటంగరాదంచు నా
నరశాస్త్రములు ఘోషజేసె; నది యెవ్వారై నఁ బాటించు
ధర ధర్మం; బెద ధర్మమా పతికదే ధర్మంబగున్నాతికిన్.

అపల్కుల్విన నంత నాయకేధులారా? మోసమామెంగట
యాపుణ్యాంగన నిట్లు బల్కుటిది తప్పే! ఊడ్చి కూర్చుండ
యాసత్తున్దొని తెచ్చుకొంటిమిదియేలా! యానొయమ్మాని
నోపండేదలదీటఁ బోఁ గొఱఁగి చేనూనంగ నేమయ్యెడిన్.

గుండెల్లలడిలంగ నాద్యయము సంకోచించుచొండొడు
టం డీల్పాటన సంజ్ఞగా “బ్రతుకు బండాము గాన్పించె
దుండ న్నా”దనుకొంచు నాపె యిడగానున్నట్టి యాతిధ్యమే
గొండొక్కించుక నొల్ల కేగిరెటకో కుంఠిభవన్చిత్తులె.

ఇటులాధూర్తులు కాననాంతరమునందేగంగ నొక్కంత సే
పటికాత్మాశ్రమ భూమికా చ్యవనుడబ్రాహ్మీ కృతార్థ్యాదిక
త్రుటి తాత్మీయ పథశ్రమండగుచు సంతోషాత్తచిత్తంబు
త్కట సంప్రీతిఁ బరస్పరాక్రమ సుఖాక్రాంతస్థితిన్బల్కుచున్

కాంత! యొకింత కొంచ కీటు కాననభూమిఁ ద్యజించి నిర్దయ
స్వాంతత నన్యదేశ పరివర్తన దుర్వ్యయ కాలసంగతిక
భ్రాంతుఁడనైత నీమనసు వంత నదెంతగఁ బొందెనో? భయా
క్రాంత మృగాటవిం నసతిగాఁ గొను నొంటిరిభీతి జెందడే! ౪౦

నాధుని నూట కా సుమతి నాతిమతిం బతిఁ బ్రీతి సంతతా
రాధనఁజేయుచుండిన ధరం బుయిలోడుటగల్గ బోవ దో!
నాధ! సమస్తముందెలిసినట్టి మహాత్ముల కే వచింపఁ బ్రా
గ్గాధలెఱుంగు వారిఁ బలుకన్ హనుమతుని మోలగంతుతా.

కలదు విశేషమొండు పలుగాధ లిఁకేల వచింతు నెమ్మదిన్
దలఁపుఁ డొకింత కు న్మును న ధర్మయుతమ్మతిధి ద్వయమ్మదీ
నిలయము జేరి యేకతమనేకముగా ననుఁబల్కిరిట్లు లో
జలజడలాక్షి! రూప విలసత్పుతిఁ గోరి వరింపుమీవునాన్. ౪౧

దానికతండు సర్వము నెదంగని “కాంత! దలంక శింక నే
దేని పొసంగు నెప్పుడదియే యగుమే”లనుసూక్తి సత్యమే
గానబడెంగదా యిపుడు; కల్పితమాయుకులై నవార లో
మానివి! యాశ్వినోత్తము లమానుషు లింద్రపురీభిషగ్వరుల్. ౪౨

వారి చరిత్ర, మింపెనగ వారికొసంగిన నీ సదుత్తరం,
బారసి యుంటి; నింకఁ దమయంతనవత్తురు నాపరోక్షమం;
దో! రమణీమణీ! విను మిదొక్కటియే యను “మన్నలార! నా
కారయ రూపవంతుఁ బతియశానటు జేయు”డటంచు వేష్కతో.

అనుచు సుకన్యకన్బలుకు చా చ్యవనుండు వనాంతరాళ మం
దునకు చనకొ దదంతరము దోపగ నిర్దురు మారురూపముల్
గననగు మేచిచంద మతికాంతి బయల్పడ సంత్రభమంబులో
నెనయుచు వచ్చి యిట్టులని రింతికి యేకతమేల నీకింక. ౪౫

“తరుణి! సుమనమదేహ సౌందర్యగరిమ
వనము పాల్సేయ నేల, నెవ్వాడు పతి యొ
నీకు; నీలక్షణంబులు మాకుఁ జూడ
కటిక వానిని రాచిల్క గణియుటయ్యె. ౪౬

అలయింపన్బన్ది యేమి నిన్ను బల! మాయాకోవిదుండౌ సజ్జ
దలపందూగ బుద్ధియశాను మతి లేదాయంగటాస్రప్తకుం
దలయున్నం దరణీలలామకెచటో దౌర్భాగ్య దామోదరం
దలకింపన్బతిగాగ గూర్చుటది మందాక్షుంబుగాదే మది. ౪౭

సు క న్య

ఈలాగొక్కొక్కరు ప్రో

యాలెడలోఁ బల్లించునట్లుగ బలుకన్

మేలనుకొని గికురించుచు

నాలలనయు బల్కె వారికాత్మ చరిత్రన్.

రస

సుదతిచరిత్ర; మంగరుచి సొంపుఁదలంపుచు 'కాంత! యిరితగా
మది నలయింపనేల? ననుమానము వీడుము; మాదుమాట లం
దెది యన్యతంబులేదు; యెఱిగించితివేని సురాధినాథునిన్
గదిసెద; వింతయేల, నన కాంత యొకింతగ నవ్వి యిట్లనున్.

పతియే దైవమటన్న భామినికీ నెప్పటన్ బరా భూతి యే
గతినేన్ గా దనుకొంచు నెమ్మది నిజాకాంతన్నివేదించు చా
సతి బల్కెం దగ వారికిట్టులుగ నుత్సాహంబు సంధిల్ల న
మ్మతి నార్యా! బహురూపవంతునిగ నస్మన్నాధుజేకూర్చుడి.

అంచితమైన ప్రీతిఁ గపటాత్మకు లాశ్విను లింతిన్నాడు బ
ల్కించుక నాశ్రమాంగణము నింతటనంతటఁ బొంచియుండియా
లిచి మహర్షి వారిపయి నెడ్డ నొకింతయుఁ గోపగింప కా
వంచకు లింక నేమనుచు బల్కుదురో యని చూచుచుండగన్.

అచ్చు వకోర్కివిన్న కుహనాశ్వినలిర్వుడు. బ్రీకజెంది యా
కొన్న పులుంగు చూపులఁ దగుల్కొను జాలరి చల్లుమచ్చులా
గున్న తథాస్తుకామ మని కూర్మి సుకన్య వరించురూప మే
తెన్నననైన సాత్త వలదే యని వారు 'పయోష్ణి' కేగగన్. ౫౨

చ్యవనుఁడువచ్చి యాశ్రమమునఁడు కళత్ర మునిల్లుబల్కె నో
గఁగవిద! మహాత్ములాయుడువురు మహాచనులొందనెమ్మదిన్
దవిలి మహాభిషక్పటిమఁ దారిపుడేగిరి యీవనాపల్లిం
దవులఁ బయోష్ణికాంభమున తానమెసగ్గ నాసమస్త మున్

సర్వమీరీతి బలుశుచు చ్యవనుడంత

నేగె వనసీమకవృడయ్యంతి మిగుల

మనసులోపల నావేదనను దలంకి

భీతహరిణేక్షణాఖ్య సంప్రీతిఁ దనరె

౫౪

సంప్రీత్యయముల్లన్నిజాంగ రుచి కాంక్షాగూతనాసత్తులి
ర్వురు బోవన్ చ్యవనర్షి తత్సరిణి నేర్పొప్పంగ చే సన్న తోఁ
ద్వార మాణాత్మశరీర సంపదభిలిప్సాయత్ర చిత్తుండునా
చరిగెన్దాను పయోష్ణికంతలు ను యాయకాచుస్మహాప్రీతిగాన్.

ఆయుర్వేదవిదుల్ పయోష్ణి నవగాహస్నానముల్ జేయుచో
స్నానమత్కృతుక సఁయుతాత్ముఁడగు నాశర్యాతిజామతయు
పేయాంభః పరిపూరితాచ్ఛ సరసిన్ వేడ్కన్ గృతస్నానుఁడై
మాయాస్ఫూర్తిఁ దనర్చె ద్రసనమసమ్మాన్యాత్మదేహద్యుతిన్.

అంధత్వముదొలంగె; వార్ధకము మాయంబయ్యె; సౌందర్యమే
సంధిలైన్; సవయావనంబమరె; నాసత్యాత్మ సారూప్య సం
బంధబయ్యె; బయోష్ణితోయమహిమావస్థానమయ్యెన్నిరుల్
సంధింపందలకొన్న చేకురవే హస్తమ్మడ్డుగాఁ బెట్టినన్. ౨౭

సుందోపసుందులొక సుర

సుందరికై దేహశోభఁ జొప్పడినటు లా

బృందారవై ద్యులిర్వురు

సందానితులై రి తనువు నంపదలెనగన్. ౨౮

ఒకరికి ముగ్గురెపరగి యుత్పలగంధి హృద్విన్లదల్చు మేల్
రకమగు సౌంపుతోడఁ దనరారి సుకన్యకమ్రోల నిల్వన్
తికి మదిసంశయంబొదవదిట్టతనంబున నెట్టకేలకుం
ద్రుకరణ శుద్ధిగాఁ బలికె దేవతలం దలపోయుచిట్టులన్. ౨౯

పతి దై వంబని యెంచితే, నొరులకెప్పాటేచి గీడించు కే
మతితోనైన దలంపనే నతిధి సమ్మానంబులత్యాదరా
యత బుద్ధిందగజేసితే, నమరులారా! నాకు నానాధునిక
ద్రుతమేర్పర్చుడనన్వేసక జ్యవను డు ద్యోతించె నన్నాతికిక.

దస్ర లీరీతి యవమానీతాత్ములగుచు
దస్యులట్లయి పోల్చనత్తాపనేంద్రుఁ
డనియె నాశ్వినులార! మీయందు దొసగు
లేదు; భవదుపకృతి కెనగాదొకండు.

౬౮

తృ తీ య ప థ క ము.

ఉపకారంబొనరించు వారలకు లే దుర్విక్ షలాకాంక్ష, స
త్కృపయే కారణమై పొసంగు; నదిగా కేహేతువై పొల్చు? నీ
తపనుం డంబుద మిందు వుద్విజములుండార్తైదు భూతంబు లీ
విఘ్నోర్వి స్తృప నోమనేగద షలాపేక్షావికాంక్షుల్ సదా?

ఫలముంగోరి పరోపకారమొనరింపబూనెనా? వానికే
దలప న్నార్యము దుర్ఘటంబు; తుద కేదై నంబొసంగించెనా?
అలతంగూర్చు; గృతజ్ఞులై కనరొదుల్; హైశ్యంబుచేకూర్చిలం
గలుగుక దుర్యశమెన్నగాఁ బ్రతిఫలాకాంక్షోపకృత్యంబెట?

నీతిదొలంగినన్సరె కనీసము పై సలొసంగు లంచము
రితీగ నెవ్వ డయ్యెదియె ప్రీతిఁ దనర్చునకార కార్యమం
దేతటినై న; ధర్మపుఁ బ్రతిష్ఠనుగూడ నశింపఁజేయు; ను
న్నీతిని వీడి లోకమవిసీతికి బొల్పడె నేడదేమొకో?

రూపమొసంగి, యాంధ్యమపరూపమొనర్చి, కృపాత్మనాయువె
తే పొడగించి జీవనముఁ దేటపడంబొనరించినార లు

ద్వీపిత సంపదాధ్యముగ; దిన్యభిషగ్వగులార! మీయుణం
బే పగి చీగు చీరలు సమీహితబుద్ధి హవిస్సులొందకన్ ౪

కావున యజ్ఞభాగమున గౌరవనీయులరై తనర్చుఁడీరలో!
దేవభిషక్కులార! నరదేవుడు మచ్చిశురుఁడొనర్పగాఁ
బోవు మఖంబులోన మరుభోక్తృత మీకు హవిస్సులందు సం
భావితులై ప్రసిద్ధిగ దివంబు భువంబలరిఁత్రుకీర్తితోన్. ౫

అనుచు జ్యవనుడాశ్వీనులపై నమితప్రేమ
బల్క వారలు సంకోచపడుట మాని
దేవలోకమునకు నేగుదెంచితంత
దనరె నానంద మ న్నూత్నదంపతులకు.

ఇటులుండ న్దనకూతుభాగ్యమున కయ్యాశుండు శర్యాతి యు
త్కటమావేడుకనందిచూడఁ బరమోత్సాహంబులోఁ గల్గి ప్రా
కటదగ్గమైలయన్ప సై న్యుడగుచక్కానన్సజ్జమాతృ ని
ష్కటముంజేరె ధగద్దగద్దగితతేజో రాజితాలంకృతిన్. ౬

అశ్రమవాసయోగ్యమగు నాసనమిచ్చి మహర్షి ప్రితి న
 ధ్వశ్రమ వాసిపోవగ సపర్యలచేఁ గుశలప్రసంగమున్
 • బ్రాశ్రయభావమేర్పడ సుభాషితముల్పచరింప కేడహా!
 విశ్రుతుడై న యల్లుని సువిశ్రమముంపలపోయుచుండగన్. ౮

చ్యవనుండిట్లనె మాట మాటనెడ “నో! శర్యాతి! నీవింతటన్
 సవనంబొందొనరింపు; నీకు శుభముల్ సంసిద్ధియకామిదటన్;
 భువిలోఁ బేరెనయించు; నట్టిమఖ మేఁ బొల్పారజేయింతు నా
 నృవరుండిష్టపడెన్; ధనాధ్యులకు లేనేలే దసాధ్యంబిలన్. ౯

భృగువంశాగ్రణి యాజకుండయి మహాప్రీతిన్మఖారంభముం
 దగుదీతి నృచరింపుచుండగ మహాత్సాహాత్మ దీక్షావిధిం
 దగ శర్యాతి మహాధ్వరార్భటి హవిర్దానంబులన్వేల్పులన్
 నిగమోక్తాదృతిఁ జేయుచోఁ జ్యవనుడున్నిద్రస్థితిన్బలెఁదాన్.

రాజా! యాగములందు కేవలము శక్రాంకాదులేగాదికన్
 జూజార్హుల్ మనకాశ్వినోత్తములు సంపూజ్యుల్లదా? నానిచే
 తేజోరాజతమై మఖంబు సుఫలాప్తింజెందునంచున్సుక
 న్యాజానిశ్వశురు న్వచించి యిడె నాజ్యాదుల్ హవిర్భాగమూత్.

శక్రడాదిగ బృందారసంఘమెల్ల
నాశ్వినేయులకిడిన శర్యాతి యాగ ,
భాగను ల కాత్మలో నీనుపడిరి తారు;
క్షోణేబరసమున్నతి కోర్వకున్నఁ జెడరె.

౧౨

తమకంటే పరులున్నతిం బడయరాదన్నసరే కాని లో
కములోవారలు హైన్యమొంది తననే కాబట్టిసేవింపఁగా
దమకింతుర్వి మదాంధులైన ఘను లుద్దామార్థకాపట్యమున్
సమయింపఁ దలపెట్టఁ బోవరతిలజ్జామాత్ర దుర్బుద్ధులె.

౧౩

శర్యాతి నృపకృతాధ్వర
మర్యాదంబొంది మిగుల మన్యువు ధనరన్
కౌర్యంబునూని తన్నఖి
మార్యస్తుత్యంబుగాదటన్నటు దలవన్.

౧౪

చ్యవనుఁడు గోపగించి యటులాడెను 'శక్ర! భవత్పురీభిషక్
ప్రజరుల కీతఁడీచ్చినటువంటి హవిష్యము నేడుగా భువిన్
బ్రవిదితమైచెలంగు మఖరాజి; దొలంగదు మాదువాక్కు; వా
సవ! మదిచింత మానుమిక సమ్మతిఁజూపు నృపాధ్వరంబుపైన్

అని పలుకు తపసికెదురుగ

ననలేక శతశ్రతుండు హర్షము జూపన్

దనరక రోసము గడకొని

తన వజ్రాయుధమునెత్తి దార్కొనె విభునిన్. ౧౬

వాసవ! తగదిది నీకేక

నాసత్యులు స్వర్గభూమి నాణెపువై ద్యుల్

ధీసహితులౌట సోమము

నీ సమ్మతిఁ జూపుమనుచు నీసునఁజూచెన్. ౧౭

తాపసి చూపులోని పరతత్త్వమదేమొ వచింపలే మిఁ కా

చూపున వ్రజపాణియు నిజోత్కట దోర్బలహీనుడై భుజం

బోపగలేక చిత్త రువునొందిన యాకృతిఁబోలె; మాని సం

తాపమునన్ జనించెఁ గుపితాత్ముడొకండు మదుండికంతటన్.

పుట్టి ప్రపంచమంతయును బుక్కిటఁబట్టఁదలంచినట్లు బల్

దిట్టముగాగ భీకరగతిన్ బ్రళయాన్ని సమప్రకోపుడౌ

చట్టె సురేశు సైన్యమును నాతని రాజ్యము నొక్కపెట్టుగాఁ

బట్ట నిజాన్యగహ్వరము పక్రగతిన్ వెడవిచ్చి యిట్లునెన్. ౧౮

“ఓరీ!” స్వల్పగిరి ప్రకాండ నిజశక్తోన్ములన ప్రక్రియా
ధౌరంధర్యుడనంచు గర్వమున నుద్దామార్ష తేజంబుల్
సారంబింత యెఱుంగ; వేమిటికి వజ్రంబెత్తి తీవిష్ణు డ
య్యారే! చూడుమునిన్ను నీ పవిని కుయ్యాలింతు నానుష్టిచేన్.

అనుచు మదాసురుండు దనునాడిన మాటల కల్కి శకుఁ డా
ఘనుఁ జ్యోవనర్పి దివ్యపదకంజములంటి ‘మహర్షి! నేర కే
నొరిచినట్టి తప్పిదమునోర్మిసహింపు దయార్ద్రదృష్టితో,
నన మదరాక్షసుండు మునియాస్యముఁ జూచి ప్రకంపితాత్ముడై

దేన! భవత్ప్రకోప పటుతేజభవుండ, మదాసురుండ, నా
కేవిధి నాజ్ఞ యిత్తువొనరింతును ధాని; భవద్బలంబె నా
చేవయు చేష్టలంచు దరిఁజేరి సమాదృతి దండవన్నెతుల్
భావసమర్పణంబిడుచుఁ బల్కెను మానిని దై త్యుఁడోరిమిన్.

అమ్మని కోపభావమున కప్పిశితాశి కృత ప్రలాపమున్,
వమ్మగనాత్మ దోర్బలము, వర్ధిలు హృద్వ్యధ, కిందుండంతట
న్నెమ్మది కావరమ్ముడిగి నేర్పున నమ్మని యంతరాత్మకున్
సమ్మతిగాగ ‘దసులకొసంగదగున్ హవిషమ్ము’ లంచ నెన్.

చిత్తమిగురొత్త దసులమ్మత్తకాశి
ని పతిభక్తికి లోపల నపరిమితము
గ, నవసోమహవిష్యభాగాప్తి కమితే
ముదముతో దివికేగిరి పాలుపుమీర.

౨౮

కోప మింకేల నీకు ననుకూలముగాఁ జరియింపు; మింద్ర! లోఁ
దాపముఁ జెండనేటికి వృథా యని వీపునఁదట్టి వాని ను.
ద్వీపితుఁజేయ మాని వినతిం దగు నాజను బాకశాసనం
డా పరమర్షి వీడ్కొని రయంబునఁబోవుచు నాత్మలోపలన్.

లెక్కయొనర్పఁ బోవక కులీన సుకన్యఁ బరీక్షసేయ నే
మక్కట యెంచనేల? మరీయాదనెఱుంగకొనర్చుదానికిం
దక్కునె కీర్తి, మానము; నధర్మమొనర్చెడు వారలెక్క డో
చిక్కరె? వృద్ధిలోపల నిసీ! కుటిలమ్ముడగూ ర్చనర్థమున్ ౩౦.

‘తారుదీసిన గోతిలో జారులోక’

మనెడి మాట కుదాహృతమైతిగాదె,
యనుకొనుచు శతమన్యువు నమరపురికి
చెవులు జాడించుకొను చేగ శీఘ్రగతిగ.

౩౧

ఇందుడు దసుః లీవగిది నేగ మదాసురుః షా మునీశు ని
 స్తంద్రపుభక్తి మొక్కుచుఁ “బితా! మఱినాకునొసంగుమాజ్ఞనా
 సాంద్రదయాస్వభావము పొసంగ వచించె మహర్షి వాని, దే
 వేంద్ర రిపూత్రమా! కుజన భీకర దుష్టజనాల్లినుండుమా! ౩౭

అని మునియానతింబడసి యాసురపుంగవుడంత నెచ్చ లే
 డనరు నధర్మపద్ధతి, క్రుధాపరిపూర్ణమహాఘమేయెడన్,
 జనసముదాయ గర్హితమసంస్తృత మెక్కడదోచు నట్టి వై
 న నిలయముల్ చొరంబడి తనర్చెదదాడి మదాభిధానుడై .

చ్యవనుడంతట శర్యాతి సవనపూతుఁ
 గాగ నొసరించి కృతకృత్యుఁగాగజేసె
 ధన్యతను నొంది రెరువు రుద్దామ గరిమ
 సజ్జనావళి సంగతి సకలశుభము

38

ఎవడు పవిత్రుడై యెసఁగి యింపుడనర్చె; సుకశ్యకా సతీ
 ధవుడయి సన్నుతింబడసె; దసుల న్నోమె హవిష్యదాయుడై
 భువి బ్రధితింజెలంగి బహుపూతమొనర్చెను భారతాన్వయం;
 బవితధుఁడా మహర్షి చ్యవనాభిధుఁ డోము శుభప్రదంబుగాన్ .

తస్మాప్సుల పట్టిక.

పేజీ	బంధి	తస్మా	ఒప్పు
3	8	దైర్యపరీత	ధైర్యపరీత
6	3	చచ్చాంభక్రీడ	చచ్చక్రీడ
“	15	గన్యకాజన;	గన్యకాజన
7	1	లెల్లరొక్క	లెల్లరొక్క
“	3	గురువెంద	గురువింద
“	8	కీరణాలకిలలో	కీరణాలదూలు
“	16	సముద్ధాంతంబు	సముద్ధాంతంబు
8	8	చరలాట	చెరలాట
14	5	నాజులక్	నాజులక్
15	12	సెబాసనెనా	సెబాసనెనా
16	7	నాసంగుటయొ	నహా! ఇడుటూ
18	9	వాతాంబు	వాతాంబు
20	8	ఖ్యానీకసంయుక్తుడై	ఖ్యానీకముల్వెంటరా
21	8	మెచ్చుకోల్వడసె	మెచ్చుకోగడగె
“	13	హేందవ	హేందవ
22	“	భాగమునందు	భాగమునందు
24	“	సేవజేయు	సేవజేయు
26	3	నీవెఱుంగవీ	నీవెఱుంగవీ
“	6	విది	విది
30	5	కన్బలికియా	కన్బలికియా
40	10	నాజునిత్తు	నాజునిత్తు